

**Els Torraires de Montblanc a
la Revolució de Setembre (1868)**

Joan Bofarull Solé

Els Torraires de Montblanc a la Revolució de Setembre (1868)

Joan Bofarull Solé

*joanbofarullsole@gmail.com

Resum: En la celebració de la Revolució de Setembre de 1868 a Montblanc, hi va participar un grup de castellers. En aquest treball s'intenta determinar si foren els Xiquets de Valls o els Torraires de Montblanc, que en aquell moment és possible que ja tinguessin un cert grau d'organització.

Paraules clau: Revolució de Setembre, Xiquets de Valls, Torraires de Montblanc.

La Revolució de Setembre

El 1868 es produí la Revolució Gloriosa de Setembre, que una carta de l'època descrivia així:

«Hoy 25 aniversario de la muerte de Fernando VII y a los 108 de reinar en España la casa Borbón, doña Isabel II, acompañada de toda su familia se ha embarcado en San Sebastián a bordo de un buque de guerra inglés, surto en aquella rada, para aumentar el número de las familias reales proscritas.

La noticia de la victoria alcanzada por el ejército liberal en el puente de Alcolea, donde por tres veces fue rechazado el ejército del marqués de Novaliches, ha producido esta resolución, así como el pronunciamiento de Madrid»¹.

La batalla d'Alcolea i la fugida de la reina foren decisives per al triomf de la Revolució que, a partir d'aquell moment, va perdre el seu caràcter violent. A Montblanc es va celebrar pràcticament com una festa:

«¡Montblanqueses! ¡Viva la Libertad! ¡Viva la Soberanía Nacional! ¡Abajo los Borbones!

Bajo estos gritos y poseída del mayor entusiasmo se pronunció ayer la villa de Montblanch, después de haber reunido el Ayuntamiento y mayores contribuyentes en las Casas Consistoriales. Unos y otros encomendaron ante todas cosas, a los pacíficos habitantes de esta villa, procediese con el mayor orden y cultura propios de pueblos civilizados, habiendo sido tales, que no hubo que reprimirse el más mínimo desmán. Se quemaron los cuadros de la familia Borbón, ordenándose, lo que puede llamarse una procesión, rompiendo la marcha las dulzainas con la famosa danza

de Xiquets, siguiendo luego dos pendones de otras sociedades a cual más liberales, y el cuadro del magnánimo e invicto general Prim, que prestó su íntimo amigo el señor Cantó»².

A la vila ducal, la revolució va ser protagonitzada per l'oligaquia burgesa i terratinent, per evitar una revolta dels exaltats. La crema de retrats de la família reial ja no es considerarà cap aldarull, sinó un ritual necessari per al canvi d'etapa política. A continuació s'organitzà una manifestació, però el corresponsal que signa la carta va recórrer a un terme religiós: «processó»; segurament no coneixia la paraula «manifestació»³.

És lògic que el retrat de Prim presidís la manifestació de Montblanc, perquè fou un dels principals organitzadors de la Revolució de Setembre. Sabem que tenia una xarxa d'amics a les nostres comarques⁴. El montblanquí que va cedir el retrat de Prim, podria ser Salvador Cantó i Sabater, un dels principals propietaris de Montblanc, que es convertí en alcalde el dia 11 d'octubre⁵.

Segons el text, la marxa estava encapçalada per unes «dulzaines», paraula que segurament equival a les gralles. Hi ha notícies de dolçaines acompanyant balls de valencians: el 1770 a l'Arboç, el 1805 a Vilafranca del Penedès, el 1807 a Barcelona i el 1815 a la Selva del Camp,⁶ però no coneixem cap altre cas en què les dolçaines acompanyessin castellers abans de la creació dels Xiquèlos i Xiquèles del Delta, l'any 2013. No serien de Montblanc, perquè el graller més antic d'aquesta vila nasqué el 1889; en canvi, a Solivella hi havia un grup de grallers més antic, els Triquelis, un dels quals havia nascut l'any 1790⁷.

Torraires o Xiquets de Valls?

Per nosaltres, la paraula més important del text és Xiquets, que significa casteller. En la carta està escrita en majúscula, en català i en cursiva. La notícia parla literalment de «*la famosa danza de Xiquets*». La seva classificació com a dansa ens pot estranyar, però el 1927 Joan Amades recollí el testimoni, entre altres, del cap de colla dels Triquelis de Solivella que, per a referir-se a «l'acció de fer algun castell encara anomenen l'acte per *ballar*»⁸.

Aquesta és una de les referències més antigues de castells a Montblanc. Resultaria interessant saber si en aquesta ocasió hi van actuar els Torraires de Montblanc o els Xiquets de Valls, sense oblidar que aquests últims solien demanar la col·laboració del públic a la pinya. Suposem que van fer castells, però el text no ens aporta cap informació.

A la segona meitat del segle XIX, els Xiquets de Valls vivien la seva primera època d'Or, feien castells de nou, eren coneguts i actuaven en diferents pobles. Per altra banda, al final del referit segle, els torraires feien castells

de set i alguns de vuit pisos. A partir de 1876, les notícies dels Torraires són força freqüents, fins els anys 1917 o 1920, quan desapareix la colla⁹, i a partir de la seva recuperació el 1994. El problema és que no sabem quan es van organitzar.

La primera notícia de castells a Montblanc és de 1849, quan es feren «*algunos castillos de hombres, los que han sido verificados con la soltura que distingue a los de este país*»¹⁰. L'expressió «*de este país*», és tan vàlida per als montblanquins com per als vallencs, però la «*soltura que distingue*», implica una tradició anterior, cosa que apunta a Valls.

La segona notícia és dels dies 12 i 13 de maig de 1861, de la qual tenim un anunci i una crònica: «*recorrerán las calles de la población la danza de los embozados, la de bastonets, los enanos, y los xiquets de Valls, con sus grallas y tambores*»¹¹, però «*Según noticias, la lluvia agrió la fiesta mayor de Montblanch, no permitiendo que tuvieran lugar los regocijos públicos que se esperaban*»¹².

La tercera festa de Montblanc en què coneixem la participació de castellers és dels dies 7, 8 i 9 de maig de 1864. Hem pogut saber com es va finançar la festa: el febrer d'aquell any, l'Ajuntament i els principals contribuents van haver d'apujar els impostos entre un 48% i un 50% per eixugar un dèficit de més de 60 mil rals¹³. Però poc després es va decidir fer uns gegants i obres al portal de la Serra i a l'església¹⁴. Segons sembla, els gegants es van fer a Barcelona (o pels seus voltants) i van costar 300 duros, però no tenim més informació sobre les altres despeses¹⁵. Una ajuda important fou un donatiu de 2.000 rals que la reina Isabel II va donar a la Mare de Déu de la Serra¹⁶.

Segons el programa de les festes, el dia 7 de maig de 1864, l'Ajuntament va anar a completes, acompanyat de la música, gegants, nanos, timbales «*en unión de las respectivas dulzainas y chiquets de Valls*», el dia 8 les danses acompanyaven l'Ajuntament a missa i, en tornar, «*se harán los castillos, entre los cuales habrá los tres de nou*», a la tarda van participar a la processó i el dia 9 s'anunciava que «*Habrà lo mismo que el día anterior*»¹⁷. Sabem que en el segle XIX es va fer algun castell de 9 pisos a Montblanc i alguns creuen que el primer es podria haver vist justament en aquesta festa¹⁸. Al cap de pocs dies, una nota a Montblanc i signada P. P. confirmava l'anunci: «*en dichos días de fiesta mayor, pasarán a ésta los renombrados chiquets de Valls, que tanto animan estas fiestas populares, y que en verdad, dan mayor realce a ellas*»¹⁹.

Els castellers montblanquins assagen

Ara bé, el *Diario de Tarragona* va publicar una altra carta que conté una informació nova i sorprenent: «*Los días 8 y 9 de mayo, se celebra en ésta la Fiesta Mayor y según preparativos se cree será muy animada. (...) se ensayan las danzas de Serrallonga, Espinella, Valenciana o Xiquets y otras*»²⁰. La confusió dels castellers amb el ball de valencians és habitual, i confondre aquest ball amb la dansa valenciana tampoc no és estrany, però la paraula xiquets (i l'expressió Xiquets de Valls) només s'utilitza pels castellers.

Sabem que en els pobles hi havia afeccionats als castells que es posaven a la pinya dels Xiquets de Valls i podien pujar al folre o de segons, però el fet d'assajar és totalment diferent, perquè implica no només la preparació de la part inferior dels castells, lloc on generalment anaven els castellers locals que reforçaven les colles vallenques, sinó un cert grau d'organització. Cal recordar que, al segle XIX, les colles castelleres es definien per un nom i un cap de colla. No podem afirmar que el 1864 ja existíssin els Torraires de Montblanc com a colla castellera, però sí que hi havia un grup de castellers en procés d'organització, que assajava i tenia la intenció d'actuar.

Així, el 1864 ens trobem amb dues notícies importants: l'anunci d'un castell de nou i l'organització d'un grup de castellers a Montblanc. Aparentement, són incompatibles entre elles. Si hi van actuar els vallenqs, l'anunci hauria de dir: «s'estan assajant balls i s'han contractat els Xiquets de Valls». Si hi van actuar els torraires, es pot acceptar que es parli de xiquets, fins i tot de xiquets de Valls, però l'anunci d'un castell de nou és interessant (en la història dels castells en podem trobar uns quants).

Tenim dues cròniques que ens expliquen la festa, però amb poca informació castellera:

«Con motivo de la Fiesta Mayor de Montblanc nuestras autoridades civil y militar pasaron a aquella población (...) pudieron admirar los convidados todos los objetos que contribuyen a animar la fiesta, como gigantes, enanos, danzas, castells y demás»²¹. 'Los «chiquets de Valls» ejecutaron sus arriesgadas suertes, como siempre admirables»²².

No resulta fàcil dir qui va actuar a la festa de 1864, tan podien ser els Xiquets de Valls, com els Torraires de Montblanc. Evidentment, els montblanquins podien ajudar als vallenqs, però la qüestió és si van actuar sols. Podem especular molt, però hem d'acceptar que la informació disponible és insuficient per a fer una afirmació categòrica.

No hem trobat cap rastre documental de l'actuació d'un grup de castellers durant la Revolució de Setembre: ni cartes, ni rebuts, ni pagaments. Una revolució no és una festa previsible i no seria lògic creure que es preparà

un nou element festiu per a l'ocasió. L'actuació es va organitzar de forma ràpida, això reforça la hipòtesi d'un grup de castellers locals que ja tenia certa organització, però feia castells tan petits que no van cridar l'atenció dels cronistes.

Notes

- 1.- «Correspondència particular» *Diario de Tarragona*, 2-10-1868. Ferran VII morí el 1833, havien passat 35 anys des de la seva mort, núm. 25. El text original comptava 168 anys de regnat dels Borbó (des de 1701) núm. 108, vegeu Manuel Lara, *El cronista de la revolució espanyola de 1868* Barcelona, 1869, p. 102-103.
- 2.- Carta publicada al *Diario de Tarragona*, 2-10-1868.
- 3.- Un cas semblant li va passar a Francesc Torné amb la paraula «discurs», quan descrivia la revolta de 1843: «Don Juan Prim, que era lo que o va montà tot, y va fer com un sermó donan ànimo», Francesc Torné, *Llibreta per recor de algunas cosas més notòries (Reus 1838-1883)* Tarragona, 1981, p. 9, vegeu també la p.10.
- 4.- Pere Anguera, *El general Prim* p. 528-530
- 5.- J. M. Grau i F. Badia, *Diccionari biogràfic històric de Montblanc* Montblanc, 2008, p. 56; l'any 1871 posseïa 19 peces de terra, 5 cases, un molí, un paller i una era, patrimoni valorat en 239.065 ptes., segons «Amirallament: Fulls de riquesa dels veïns de Montblanc (1865-1945); ACCB, Rg. 609, «Acords de l'Ajuntament», ACCB, 310_23_2_cu19204, 11-10-1868
- 6.- Gaietà Vilaplana, *Notes històriques de la parròquia i vila d'Arbós*, l'Arboç, 1927, p. 217. Eloi Miralles, «Algunes notícies antigues (més o menys conegudes) sobre els balls de la Festa Major (3)», *El 3 de vuit*, 13-9-2002. Amat, Rafael *Festas celebradas a Barcelona en los anys 1806 y 1807 per la beatificació del v. dr. Joseph Oriol, pvre*, Barcelona, 1908, p. 141-142. Joan Bofarull, «El ball de valencians a Barcelona, l'any 1807» a *webcasteller*, 2010. Joan Bofarull, «El ball de valencians a la Selva del Camp fins al 1853», *Caramella*, 30, (2014).
- 7.- Blai Fontanals, *Nosaltres, els grallers*, Barcelona, 2010, p.192-198.
- 8.- Joan Amades, *Els Xiquets de Valls*, Tarragona, 2001 (2 edició), p. 26.
- 9.- J. M. Porta, *Els Torraires*, p. 15-30, Solsona *Geni casteller* p. 173-179.
- 10.- *El Barcelonés*, 20-9-1849, citat per Solsona *Geni casteller: Articles de recerca històrica castellera* Valls, 2010, p. 45 i JM Porta, *Els Torraires, op. cit.* p. 14.
- 11.- *Diario de Reus*, 11-5-1861, p. 1; Ferrando i Güell, *Els Torraires de Montblanc. Molt més que unes colles castelleres locals*, (inèdit).
- 12.- *Diario de Tarragona*, 17-5-1861, 2; Ferrando i Güell. *op. cit.*
- 13.- «Acords de l'Ajuntament» ACCB, 310_23_2_cu19204, 14-2-1864
- 14.- «Acords de l'Ajuntament» ACCB, 310_23_2_cu19204, 8-3-1864
- 15.- J. Virolai, (1954) «Los gigantes de la villa», *Montblanch* 50, 14; Porta, JM (1984) «Els gegants de Montblanc», *Espitllera* (Montblanc), 27, 24; J. M. Porta, (1992) «Els gegants i els nans de Montblanc», *La Casa de la Vila*, (Montblanc), 3, p. VIII.
- 16.- ACCB, correspondència, Reg. 863.1, 12-4-1864
- 17.- *Diario de Reus*, 28-4-1864, 1-2;
- 18.- P. Ferrando, (2016) «Quan els castells ja eren immensos», *Revista Castells*, Anuari, 86
- 19.- *Diario de Reus*, 3-5-1864,
- 20.- *Diario de Tarragona*, 3-5-1864, 3
- 21.- *Diario de Tarragona*, 11-5-1864, 1
- 22.- *Diario de Reus*, 12-5-1864, 2

-Rebuda: Juny 2016

-Valoració: Pere Ferrando Romeu

-Acceptació: Agost 2016.